

3. Цільмак О.М. Еталонний психологічний профіль вольових якостей слідчого. О.М. Цільмак // *Соціально-правові студії*, Випуск2 (4), 2019, С.22-26; DOI 10.32518/2617-4162-2019-2-22-26

Ключові слова: самоврядування, вольова якість, здатність керувати своїми діями, правомірне самоврядування, неправомірне самоврядування.

Ключевые слова: самоуправление, волевое качество, способность управлять своими действиями, правомрное самоуправление, неправомрное самоуправление.

Key words: self-government, volitional quality, ability to manage one's actions, lawful self-government, illegal self-government.

АЛЕКСЕНЦЕВА-ТІМЧЕНКО КАТЕРИНА СЕРГІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціології та психології,
кандидат соціологічних наук, доцент*

МЕЛЬНИКОВ АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри соціології та психології,
доктор соціологічних наук, доцент*

БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасне суспільство змінює роль і місце людини у соціальній системі та вимагає нового підходу до визначення особистісних якостей. В умовах індивідуалізованого суспільства відбувається заміщення соціально-структурних категорій патернами культурно конституційованих життєвих стилів. Як справедливо відзначають теоретики постіндустріалізму, чіткі межі елементів соціальної структури розмиваються та поступаються місцем «плинній» (З. Бауман), турбулентній, часто непередбаченій соціальній реальності, що відтворює не стільки логіку структур, скільки проекції індивідуальних «рефлексивних біографій». Таким чином, зростає особистісна відповідальність за екзистенційний вибір та побудову свого життя, а положення індивіда у суспільній структурі стає більш залежним від змоги репрезентувати себе у соціальному просторі.

Одні з перших розробників біографічного методу У. Томас і Ф. Знанецький обґрунтовано вважали, що соціальні процеси потрібно розглядати як результат співвідношення свідомості особистості та об'єктивної соціальної дійсності [1]. У цьому співвідношенні індивід вступає, водночас, як активний суб'єкт та продукт соціальної взаємодії. Отже, вивчення індивідуальної свідомості та самосвідомості є необхідною умовою аналізу соціального світу. Саме в рамках біографічних досліджень робиться спроба встати на позицію актора та відтворити той світ, у якому він живе та який когнітивно конструює. Це дозволяє

виділити «історії життя» (*life stories*) у єдине джерело інформації про механізми конструювання суспільства. У свою чергу, історії життя постають як рефлексивне визначення та оцінювання індивідом себе та свого соціального оточення протягом тривалого періоду часу. У теоретико-методологічному вимірі такий підхід передбачає затвердження пріоритету емпатичної перспективи «від першої особи» (*first-person*), що останніми роками набуває статусу ключового принципу якісної дослідницької стратегії як такої [2].

Біографічні дані в соціології є основним ресурсом детальних описів «історії» окремої особистості. Особливістю біографічного методу є ідіографічна сфокусованість дослідника на унікальних складових життєвого шляху, а також виокремлення структури, стилю та фабули самого вербального викладу. Головним джерелом біографічних даних стають матеріали інтерв'ю та особисті документи (щоденники, листи тощо), які доповнюються наративним, лінгвістичним або герменевтичним аналізом і посилюються техніками «усної історії» з метою проєкції соціальних мікро-ситуацій на рівень соцієтальної подієвості. Останній аспект Ч. Р. Міллз відносив до евристичної функції «соціологічної уяви», що дозволяє віднайти зв'язки між біографією (мікро/агентність) та історією (макро/структура) [3].

Біографічний метод застосовується для дослідження унікальних, індивідуальних явищ та у цій специфіці має декілька переваг. По-перше, класична парадигма емпіричної соціології здебільшого залежить від заданої методологічної програми, детермінованої конкретними гіпотезами, тоді як вивчення життєвої історії базується на гнучкій пошуковій орієнтації, яка формується у контексті відкритого діалогу, що підпорядковує власний категоріально-смысловий арсенал дослідника семантичному простору інформанта. По-друге, у ситуації формального опитування респонденти нерідко сприймають полстерів як частину бюрократично організованої та структурованої процедури, що не дає змогу проникнути за раціоналізовані «фронти» (І. Гофман) і побудувати довірливу, довільну взаємодію, яка має ознаки «екзистенційної комунікації» (К. Ясперс) та персоналізованого «я-ти» відношення (М. Бубер).

Результатом вживання біографічного методу є реконструкція історії життя індивіда. У методологічному плані біографія розглядається як цілісна послідовність та безперервне розгортання реальних подій, серед яких виокремлюються певні структурні елементи або поворотні пункти, що поділяють життя на «до» та «після». За необхідності, індивідуальні біографії можуть бути зіставлені із ширшим соціальним контекстом з метою реконструювання історії соціальних груп або поколінь. У міжособистісному вимірі біографічний метод найчастіше застосовується у дослідженнях історій сім'ї та може доповнюватися різними соціометричними техніками. Тоді як у проєкціях біографій на рівень великих соціальних груп інтерес соціологів зазвичай спрямований на розкриття проблематики соціальних змін, культурного кодування та практик колективної комеморації.

Біографічний метод надає можливість визначати причинно-наслідкові зв'язки подій, мотивації вчинків, стереотипи та установки

стосовно тих або інших соціальних явищ. Біографію також можна розглядати як сукупність інституціоналізованих переходів з однієї статусної позиції на іншу в умовах суб'єктивного життєвого простору та часу (хронотоп). Це дозволяє, зокрема, поєднати у біографічному аналізі категорію соціальної мобільності та дослідницький потенціал феноменологічної соціології. Нарешті, разом із поширеними наративними процедурами, все більшу ефективність у дослідженнях історій життя демонструє парадигма обґрунтованої теорії, у координатах якої логіка інтерпретації біографічних оповідань полягає в індуктивному «сходженні» від емпіричних даних до узагальнень і абстракцій. Такі узагальнення сприяють глибшому розумінню світоглядних і ціннісних орієнтацій, ідентифікацій та самопрезентацій особистості.

У підсумку можна зазначити, що повернення інтересу до біографічного методу у сучасній соціології необхідно розглядати у контексті масштабнішої тенденції мікро-макро синтезу, яка сприяє розвитку комплексної поліметодичної перспективи і встановленню паритету у співвідношенні якісної та кількісної дослідницької стратегії, жорстких і м'яких емпіричних даних, ідіографічної та номотетичної наукової логіки. Водночас, саме біографічному методу, який інтегровано відбиває специфіку якісного аналізу, належить провідна роль у репрезентації мікросоціологічної позиції, здійсненні надважливої гуманістичної функції та розкритті глибинних рівнів реального повсякденного життя індивідуальних та колективних суб'єктів.

Список використаної літератури:

1. Томас У. Методологические заметки / У. Томас, Ф. Знанецкий // Америка-нская социологическая мысль. – М. : Международный университет бизнеса и управления, 1996. – С. 333-356.
2. Venkatesh S. The Reflexive Turn: The Rise of First-Person Ethnography / S. Venkatesh // The Sociological Quarterly. – 2013. – Vol. 54 (1). – P. 3-8.
3. Миллс Ч. Социологическое воображение / Ч. Миллс. – М. : Стратегия, 1998.

Ключові слова: біографічний метод, історії життя, наратив, подія, якісні методи, мікро-макро синтез.

Ключевые слова: биографический метод, истории жизни, наратив, событие, качественные методы, микро-макро синтез.

Key words: biographical method, life stories, narrative, event, qualitative methods, micro-macro synthesis.